кредит» / М. М. Забаштанський; Держ. податк. адмін. України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2009. – 22 с.

5. Венгер В. В. **Фінанси**: навч. пос. / В. В. Венгер. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 432 с.

6. **Гроші. Фінанси. Кредит** : Навч. посібник для вузів / М. М. Александрова, С. О. Маслова, Г. Г. Кірейцев . – 2-е вид., перероб. і доп . – Київ : ЦУЛ, 2002 . – 336 с.

7. Козій І. С. **Місце і значення фінансового забезпечення в структурі фінансового механізму** / І. С. Козій // НЛТУ. – 2008. – № 18.9. – С. 223-229.

8. **Про інвестиційну діяльність** : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/page.

9. Бережний Я. В. **Політика реалізації національних проектів: перспективи розвитку в Україні** / Я. В. Бережний, Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка // "Економіка України". – 2013. – 10 (623). – С. 32-44.

10. **Про затвердження Положення про проекти із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку (національні проекти)** : Постанова Кабінету міністрів України від 8 грудня 2010 р. № 1255 [Електронний ресурс].– Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1255-2010-%D0%BF.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.

УДК 65.014.1

В. М. КОСТРИЧЕНКО
О. О. ГОМОН

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА РАХУНОК РЕФІНАНСУВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Наведено показники фінансової стійкості підприємства, визначено тип фінансової стійкості за критерієм стабільності джерел покриття та запропонований спосіб її підвищення на прикладі конкретного підприємства.

© Костриченко В.М. - к.е.н., доцент Національного університету водного господарства та природокористування;
© Гомон О.О. - здобувач Національного університету водного господарства та природокористування

Indexes over of financial firmness of enterprise are brought, the type of financial firmness on the criterion of stability of sources of coverage and offered method are certain for her increase on the example of concrete enterprise

Ключові слова: фінансова стійкість, фінансовий стан підприємства.

Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки та її інтеграція у світовий економічний простір, відгомони фінансової кризи в Україні та світі зумовлюють необхідність пошуку для підприємств нових способів взаємодії із зовнішнім оточенням. Як підтверджує світовий досвід, дієвим механізмом, який дозволяє подолати проблеми адаптації до мінливого зовнішнього середовища, забезпечити конкурентоспроможність і фінансову стійкість підприємства в довгостроковому періоді, є організація управління фінансами на основі стратегічного підходу [1].

Фінансова стійкість підприємства – це головний компонент загальної стійкості підприємства, що є об'єктом фінансового управління, його господарською діяльністю та характеризує стан фінансових ресурсів як забезпеченість пропорційного, збалансованого розвитку при збереженні платоспроможності, кредитоспроможності в умовах припустимого рівня ризику [2].

Теоретичні і прикладні аспекти аналізу та управління фінансовою стійкістю підприємства з різною мірою повноти розглядалися в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів, як-от: М.М. Василюк, Н.М. Внукова, І. Гнєушева, О. Кацило, О.М. Клименко Н.В. Курта, Г.О. Партик, А.М. Поддєрьогін, М.Т. Стахів та інші.

Актуальність дослідження викликана, по-перше, необхідністю всебічного наукового аналізу системи показників фінансової стійкості підприємства, виявлення чинників (загроз і небезпек), що призводять до втрати фінансової стійкості із єдиною метою вибору і обгрунтування заходів, протидіючих цій тенденції, і, по-друге, визначення оптимальної фінансової стратегії підприємства, спрямованої на досягнення її стійкості в короткостроковому і довгостроковому періоді.

Метою дослідження є узагальнення існуючих методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості підприємства, визначення типу фінансової стійкості за критерієм

стабільності джерел покриття та обґрунтування доцільності рефінансування дебіторської заборгованості як одного із заходів щодо підвищення стійкості на прикладі конкретного підприємства.

Фінансова стійкість передбачає, що ресурси, вкладені в підприємницьку діяльність, повинні відшкодовуватися за рахунок грошових надходжень від господарської діяльності, а отриманий прибуток – забезпечувати самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Фінансова стійкість підприємства тісно пов'язана з перспективою його платоспроможності. Її аналіз дає змогу визначити фінансові можливості підприємства на відповідну перспективу.

Як відомо, існує чотири типи фінансової стійкості: абсолютна стійкість; нормальна стійкість; задовільна стійкість; кризова нестійкість (фінансова криза). При абсолютній фінансової стійкості трьохкомпонентний показник типу фінансової стійкості має такий вигляд: S = (1, 1, 1). Такий тип фінансової стійкості характеризується тим, що всі запаси підприємства покриваються власними оборотними коштами, тобто підприємство не залежить від зовнішніх кредиторів. При нормальній фінансової стійкості трьохкомпонентний показник типу фінансової стійкості має такий вигляд: S = (0,1,1). У цій ситуації підприємство використовує для покриття запасів, крім власних обігових коштів, також довгострокові позикові кошти. При задовільному фінансовому становищі трьохкомпонентний показник типу фінансової стійкості має вигляд: S = (0, 0, 1). Така ситуація характеризується нестачею у підприємства «нормальних» джерел для фінансування запасів, яка може бути покрита лише при використанні короткострокових фінансових позик і банківських кредитів. При кризовому фінансовому становищі трьохкомпонентний показник типу фінансової стійкості має такий вигляд: S = (0, 0, 0). Цей стан характеризується ситуацією, при якій підприємство має кредити та позики, непогашені в строк, а також прострочену кредиторську заборгованість.

Оцінювання фінансової стійкості підприємства здійснюється за системою показників, наведених у таблиці 1, і проведене на прикладі підприємства ПАТ «Рівнегаз».

Таблиця 1

Показники фінансової стійкості ПАТ «Рівнегаз»

№ з/п	Показник	Роки			
		2009	2010	2011	2012
1.	Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	0,36	0,26	0,18	0,11
2.	Коефіцієнт фінансової залежності	27,53	3,78	5,59	9,46
3.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,57	-1,1	-1,45	-0,37
4.	Коефіцієнт забезпечення оборотних коштів власними оборотними коштами	-0,48	-0,66	0,63	0,67
5.	Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	0,017	0,014	0,013	0,009
6.	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових засобів	0,026	0,029	0,033	0,041
7.	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	1,73	2,75	4,55	4,73
8.	Коефіцієнт забезпечення власними засобами	0,860	0,617	0,372	0,996
9.	Показник фінансового левериджу	1,753	2,780	4,592	8,465
10.	Поточна платоспроможність, тис. грн.	-193027	-32453	-273850	-16495
11.	Коефіцієнт Бівера	0,085	0,184	0,124	0,231

Результати розрахунків показали, що протягом досліджуваного періоду у загальній сумі засобів, авансованих у діяльність ПАТ «Рівнегаз», значну частину складав власний капітал. Однак, значення коефіцієнта автономії за період, що аналізується, знизилося в 3,3 рази (з 0,36 до 0,11). Сума загальних вкладень у діяльність ПАТ «Рівнегаз» зростала швидшими темпами, ніж вартість власного капіталу підприємства.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу має тенденцію до зниження, тобто все більша частина власного капіталу ПАТ «Рівнегаз» використовується не для фінансування його поточної діяльності, що оцінюється негативно. Значення коефіцієнта забезпечення оборотних коштів власними оборотними коштами до 2010 року було від'ємним. Зменшення цього коефіцієнта оцінюється негативно, адже свідчить про зменшення частки власних джерел формування оборотних активів. Коефіцієнти структури покриття довгострокових вкладень та довгострокового залучення позикових засобів так само мають спадну тенденцію.

Коефіцієнт забезпечення підприємства власними засобами, в період з 2009 р. до 2011 р. зменшувався, що оцінюється негативно. У 2012р. значення цього коефіцієнта підвищилось (на 0,62) порівняно з 2011 р. Проте, порівнюючи його з граничним значенням, можна стверджувати, що підприємство не забезпечене власними пасивами для фінансування оборотних активів. Значення показника фінансового левериджу в період з 2009 р. до 2012 р. зростає, що оцінюється негативно. Значення поточної платоспроможності підприємства було від'ємним, що свідчить про поточну неплатоспроможність ПАТ «Рівнегаз».

Значення коефіцієнта Бівера протягом досліджуваного періоду не перевищувало 0,2, що оцінюється негативно, адже свідчить про скорочення частки прибутку, що направляється на розвиток виробництва.

Важливим показником, що характеризує фінансову стійкість підприємства, є вид джерел фінансування матеріальних оборотних коштів. Тип фінансової стійкості ПАТ «Рівнегаз» за критерієм стабільності джерел покриття запасів представлено в табл. 2.

За даними таблиці 2 визначено тип фінансової стійкості ПАТ «Рівнегаз» за джерелами фінансування матеріальних оборотних активів як кризовий фінансовий стан. Це пов'язано з нестачею власних оборотних коштів, власних оборотних засобів і довгострокових позикових джерел формування запасів, а також загальної величини джерел формування запасів підприємства, що оцінюється негативно.

Забезпечення фінансової стійкості підприємства можна досягти, реалізувавши ряд заходів: створення резервів з валового і чистого прибутку; посилення роботи щодо стягнення дебіторської заборгованості; зниження витрат виробництва; прискорення оборотності дебіторської заборгованості (табл. 3).

Для досліджуваного підприємства негативним є досить значна дебіторська заборгованість. Тому пропонується здійснити її рефінансування, що, в свою чергу, слугуватиме для збільшення фінансової стійкості підприємства ПАТ «Рівнегаз».

У світовій практиці основними формами рефінансування дебіторської заборгованості є факторинг, форфейтинг, оформлення заборгованості векселями.

Таблиця 2

Фінансова стійкість ПАТ «Рівнегаз» за критерієм стабільності джерел покриття запасів

№ з/п	Показник	Од. виміру	Роки			
			2009	2010	2011	2012
1	2	3	4	5	6	7
1.	Власний капітал	тис.грн.	116965	90077	68598	45186
2.	Необоротні активи	тис.грн.	183198	190045	198977	212789
3.	Власні обігові кошти	тис.грн.	-66233	-99968	-130379	-167603
4.	Довгострокові зобов'язання	тис.грн.	3103	2714	2315	1917
5.	Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів	тис. рн.	-69336	-102682	-132694	-169520
6.	Короткострокові кредити банків	тис. грн.	2000	0	0	0
7.	Загальний розмір основних джерел покриття запасів	тис. грн.	-67336	-102682	-132694	-169520
8.	Запаси	тис. грн.	7789	5947	6425	5136
9.	Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних засобів	тис. грн.	-74022	-105915	-136804	-172739
10.	Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних засобів і довгострокових позикових джерел формування запасів	тис. грн.	-70919	-103201	-134489	-170822
11.	Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини джерел формування запасів	тис. грн.	-68919	-103201	-134489	-170822
12.	Тип фінансової стійкості	-	Криз. фін.ст.	Криз. фін. ст.	Криз. фін. ст.	Криз. фін. ст.
13.	Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості	-	(0; 0; 0)	(0; 0; 0)	(0; 0; 0)	(0; 0; 0)

Факторинг – це операція щодо рефінансування дебіторської заборгованості по розрахунках з покупцями продукції, що здійснюють комерційні банки та спеціалізовані факторингові фірми. Форфейтинг – це операція щодо рефінансування дебіторської заборгованості по комерційному

кредиту, яка оформляється шляхом індосаменту перехідного векселя на користь банку. Оформлення заборгованості векселем з його подальшим продажем на фондовому ринку дає можливість перевести дебіторську заборгованість у грошові активи [5].

Таблиця 3

Заходи щодо підвищення стійкості підприємства

Склад заходів	Внутрішній ефект, що отримується підприємством
1.Створення резервів з валового і чистого прибутку	Підвищення до вартості майна частки власного капіталу, збільшення величини джерел власних оборотних коштів
2. Посилення роботи щодо стягнення дебіторської заборгованості	Підвищення частки грошових коштів, прискорення оборотності оборотних коштів, зростання забезпеченості власними оборотними коштами
3. Зниження витрат виробництва	Зниження величини запасів і витрат, підвищення рентабельності реалізації
4. Прискорення оборотності дебіторської заборгованості	Ритмічності надходження коштів від дебіторів, великий "запас міцності" за показниками платоспроможності

Політика погашення дебіторської заборгованості є складовим елементом управління дебіторською заборгованістю в цілому. Метою її розробки є найбільш швидке вивільнення грошових коштів, авансованих у формування дебіторської заборгованості, та їх повернення в оборот підприємства. Тому для збільшення фінансової стійкості пропонується застосувати метод факторингових операцій.

Політика управління дебіторською заборгованістю представляє собою частину маркетингової політики підприємства, направленої на розширення обсягу реалізації продукції і полягає в оптимізації загального розміру цієї заборгованості і забезпечення своєчасного її інкасування [4]. Здійснення факторингової операції дає можливість підприємству швидше розрахуватися зі своїми боргами, скоротити можливі витрати, які виникають через затримку платежів, мати інші вигоди.

Здійснюючи свою діяльність, ПАТ «Рівнегаз» має велику дебіторську заборгованість. Це зумовлено тим, що споживачі природного газу невчасно розраховуються за своїми зобов'язаннями. Крім того, суттєвий вплив мала економічна

криза (2008-2009 рр.), в результаті якої частина підприємств збанкрутувала, а частина стала неплатоспроможними. Дебіторська заборгованість підприємства за 2008- 2012 рр. має зростаючу тенденцію і в 2012 році вона досягла 118322 тис. грн. (приріст 4,8%). Домінуючою для підприємства (91,87%) є частка дебіторської заборгованості за надані послуги. В 2012 році дещо зросла питома вага дебіторської заборгованості за розрахунками. Проведений аналіз ділової активності (табл. 4) дозволяє зробити висновки, що на протязі досліджуваного періоду відбулося скорочення строку погашення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Таблиця 4

Показники ділової активності підприємства ПАТ «Рівнегаз» за 2008-2012 роки

Показники	Норм. значення	Методика розрахунку	Роки					Відх. 2012/ 2008, %	Відх. у 2012/ 2011, %
			2008	2009	2010	2011	2012		
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	збіль-шення	ф.2р.035/ ф.1(Σ(р.150-р.210)гр.3+ +Σ(р.150-р.210)гр.4)/2	2,4	3,2	3,2	4,5	5,0	105,2	11,06
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	змен-шення	360/Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	145	110	109	79	71	-50,9	-9,94
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	збіль-шення	ф.2р.035/ ф.1(Σ(р.520-р.600)гр.3+ +Σ(р.520-р.600)гр.4)/2	1,5	1,6	1,4	2,5	1,8	23,2	-27,03
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	змен-шення	360/Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	234	216	246	138	190	-18,6	38,03

Аналіз динаміки простроченої дебіторської заборгованості за послуги за 2008-2012 роки показав, що її питома вага у загальній величині дебіторської заборгованості підприємства за товари, роботи, послуги постійно зростала з 36,5% у 2008 р. до 60,0% у 2012 р. (табл. 5).

Таблиця 5

Динаміка простроченої дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за 2008-2012 роки

Роки	2008	2009	2010	2011	2012
Дебіторська заборгованість за послуги (всього), тис. грн.	99008	100687	111953	135130	118322
у т.ч. прострочена	36137,9	48430,4	75568,3	94591	70993,2
Питома вага простроченої дебіторської заборгованості, %	36,5	48,1	67,5	70,0	60,0

Щорічний ріст частки простроченої дебіторської заборгованості коливається від 2,5% до 19,4%, що, природно, погіршує фінансовий стан підприємства. Саме враховуючи зростання простроченої заборгованості споживачів перед ПАТ «Рівнегаз», нами запропоноване використання факторингу як методу зменшення дебіторської заборгованості підприємства. Це дасть змогу вивільнити кошти, за рахунок яких можна буде погасити кредиторську заборгованість підприємства або збалансувати її розмір з дебіторською заборгованістю.

Сутність факторингової операції зводиться до наступного. Для ефективного втілення в життя запропонованого заходу необхідно укласти між підприємством та банком (фактором) договір, згідно з яким дебіторська заборгованість трансформуватиметься в наявні кошти, а отже, може бути негайно використана підприємством для поліпшення своєї діяльності. Підприємство – фактор АБ « Кліринговий Дім» за умовами договору призначає 3% комісійних на щорічно куповані рахунки – фактури при ставці 25%. У разі факторингового обслуговування, підприємство економить 150 грн. в місяць на витратах кредитного відділу і може уникнути неінкасованих заборгованостей у розмірі 2% дебіторської заборгованості, які передбачаються факторинговому відділу банку (табл. 6).

Проведені розрахунки підтвердили, що використання факторингової операції є економічно вигідним для підприємства. Це дає можливість скоротити дебіторську заборгованість і, як наслідок, зменшити операційний та фінансові цикли.

Будь-яке господарське рішення, що приймається на підприємстві, має бути оптимальним, результативним та

Таблиця 6

Вихідні дані для прийняття підприємством рішення про використання факторингу

№ з/п	Показник	Значення
1	Розмір оборотних коштів, що потребують фінансування, тис. грн	118322
2	Сума банківської позики, грн	70993,2
3	Реальна процентна ставка за банківською позикою,%	25
4	Сума дебіторської заборгованості, котра враховується при договорі факторингу, тис. грн.	88741,5

ефективним [8]. Критеріями прийняття і, відповідно, оцінки фінансових рішень є такі: обсяг отриманого прибутку, підвищення фінансової стійкості за рахунок покращання структури капіталу, тобто покращання показників фінансового стану підприємства [7]. Проведені розрахунки показали, що показники фінансової стійкості підприємства з урахуванням зменшення розміру дебіторської заборгованості зміняться таким чином: коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зросте на 33,2%; строк погашення дебіторської заборгованості скоротиться на 18 днів (або на 25%); коефіцієнт оборотності оборотних активів зросте майже у 2 рази; період обороту оборотних активів зменшиться на 13 днів.

Таким чином, Застосування факторингу дасть підприємству можливість зменшити дебіторську заборгованість і, відповідно, вивільнити оборотні кошти, що, в свою чергу, призведе до покращення фінансової стійкості. Резервом підвищення ефективності фінансової стійкості підприємства є зменшення дебіторської заборгованості підприємства за рахунок продажу підприємству-фактору частини простроченої дебіторської заборгованості. В результаті проведення факторингової операції дебіторська заборгованість трансформується в грошові кошти, які можуть бути використані підприємством для виробничих цілей.

Бібліографія

1. Василюк М.М. **Механізм управління дебіторською заборгованістю в сучасних умовах господарювання** [Електронне фахове виданням] /М.М. Василюк // Вісник Прикарпатського

університету. - 2009. - №7.– Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpu/ Ekon/2009_7/56.pdf

2. Внукова Н.М. **Основи факторингу**: Навчальний посібник. / Н.М. Внукова – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. - 174 с.

3. Кацило О. **Вплив застосування методів рефінансування дебіторської заборгованості на фінансову стійкість підприємства** /О.Кацило, І.Гнєушева // Економічний аналіз. - 2011. - №8/2. - С.82-85.

4. Клименко О. М. **Управління дебіторською заборгованістю** /О.М.Клименко // Економіка: проблеми теорії і практики : збірка наукових праць. –2003.- № 183. – С. 697-700.

5. Коваленко Л.О. **Фінансовий менеджмент**: Навчальний посібник /Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. - К.: Знання, 2005. - 485 с.

Рецензент: д.е.н., професор Левицька С.О.

УДК 658:330.131.7

В. В. ЛУК'ЯНОВА
А. В. СВІДЕРСЬКА

ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Досліджено теоретичні та методичні аспекти якісного аналізу зовнішньоекономічних ризиків. Проаналізовано основні сфери підвищеного ризику та вплив факторів ризиків зовнішньоекономічної діяльності на підприємства.

The theoretical and methodological aspects of the qualitative analysis of risks in foreign economic activity are investigated. The essential spheres of heightened risk and the influence of foreign economic activity risks on the enterprises are analyzed.

Ключові слова: ризик, зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічний контракт, ймовірність, міжнародна виробничо-збутова кооперація, контрактні застереження.

©Лук'янова В. В. – д.е.н., професор Хмельницького національного університету;
©Свідерська А. В. – аспірант Хмельницького національного університету